

EDMOND ROSTAND

Cyrano

de

Bergerac

Een heldhaftige komedie in vijf bedrijven

1897

Biografie

Edmond Rostand (1868–1918)

Edmond Rostand werd geboren op 1 april 1868 in Marseille, in een familie van intellectuelen en schrijvers. Hij studeerde rechten in Parijs maar koos voor het theater. Zijn vroege stukken werden lauw ontvangen. Toen hij in 1897 *Cyrano de Bergerac* presenteerde — met de legendarische acteur Constant Coquelin in de hoofdrol — was hij negenentwintig jaar oud en bijna failliet. De première op 28 december 1897 werd een triomf die zijn leven zou veranderen.

Cyrano de Bergerac was onmiddellijk een nationale sensatie. Het stuk vertegenwoordigde alles wat het Franse publiek na de vernederende nederlaag van 1871 nodig had: heldhaftigheid, eer, elegantie, esprit. Rostand werd overladen met onderscheidingen en werd in 1901 verkozen tot de Académie française. Maar zijn verdere werk kon de reputatie van *Cyrano* nooit evenaren, en hij leed aan een chronische kwaal van perfectie die hem verhinderde te schrijven.

Rostand stierf op 2 december 1918, een maand na het einde van de Eerste Wereldoorlog, aan de Spaanse griep. Hij was vijftig jaar oud. *Cyrano de Bergerac* blijft tot op de dag van vandaag het meest opgevoerde stuk van het Franse repertoire — en een van de zeldzame theaterteksten die zowel als komedie als als tragedie kunnen worden gelezen.

Voorwoord

Cyrano de Bergerac is het stuk van de neus en het woord. De neus is het symbool van Cyranos lot: hij is te groot, te lelijk, te onmogelijk voor de liefde die hij voelt. Het woord is zijn wapen, zijn vermaak, zijn compensatie. Cyrano is de meest welbespraakte man in het theater van de negentiende eeuw — en hij is ongelukkig omdat woorden niet genoeg zijn.

Roxane houdt van Christian, de knappe soldaat die niet kan praten. Cyrano schrijft de brieven die Christian ondertekent, spreekt de woorden die Christian in zijn mond neemt. De ironie is schrijnend: Roxane wordt verliefd op Cyranos ziel in Christians lichaam. Wanneer ze dat ontdekt — te laat, wanneer Cyrano stervend is — is het einde van het stuk een van de meest pijnlijke momenten in de westerse dramatiek.

Deze Nederlandse vertaling volgt de tekst van de eerste editie van 1898. De sprekernamen zijn in de opmaak vet en rood weergegeven, toneelrichtingen in cursief en gecentreerd. Het stuk is verdeeld in vijf bedrijven, elk met zijn eigen scènetitels — Een voorstelling in het Hôtel de Bourgogne, De eetwinkel van de dichter, *Roxanes kus, De Cadetten van Gascogne, Cyrano's Gazette.

Personages

CYRANO DE BERGERAC

CHRISTIAN DE NEUVILLETTE

DE GRAAF DE GUICHE

RAGUENEAU

LE BRET

CARBON DE CASTEL-JALOUX, kapitein van de cadetten

LIGNIÈRE

DE VALVERT

EEN MARKIES

TWEEDE MARKIES

DERDE MARKIES

MONTFLEURY

BELLEROSE

JODELET

CUIGY

BRISSAILLE

DE PORTIER

EEN LAKEEI

EEN TWEEDE LAKEEI

EEN VERVELENDE MAN

EEN MUSKETIER

NOG EEN

EEN SPAANSE OFFICIER

EEN DRAGER

EEN BURGER

ZIJN ZOON

EEN ZAKKENROLLER

EEN TOESCHOUWER

EEN WACHTER

BERTRAND DE FLUITER

EEN MONNIK

TWEE MUZIKANTEN

DE DICHTERS

DE BANKETBAKKERS

ROXANE

ZUSTER MARTHA

LISE, het buffetmeisje

MOEDER MARGUERITE

DE DUENNA

ZUSTER CLAIRE

EEN ACTRICE

DE PAGES

HET WINKELMEISJE

***Het publiek:** soldaten, burgers en burgeressen, markiezen, musketiers, zakkenrollers, banketbakkers, dichters, Gasconse cadetten, toneelspelers en -speelsters, violisten, pages, kinderen, Spanjaarden, toeschouwers en toeschousters, précieuses, nonnen, enzovoort.*

EERSTE BEDRIJF

Een voorstelling in het Hôtel de Bourgogne

DECOR

De zaal van het Hôtel de Bourgogne, in het jaar 1640.

Een soort overdekte kaatsbaan, ingericht en opgesmukt voor een toneelvoorstelling.

De zaal is langwerpige en wordt schuin gezien, zodat één van de lange wanden de achterkant vormt van de rechter voorgrond en met de linker achtergrond een hoek maakt met het podium, dat gedeeltelijk zichtbaar is.

Aan weerszijden van het toneel staan banken. Het doek bestaat uit twee wandtapijten die opzij geschoven kunnen worden. Boven een harlekijnsmantel prijken de koninklijke wapens.

Brede treden leiden van het toneel naar de zaal; aan weerskanten daarvan bevinden zich de plaatsen voor de violisten. Voetlichten.

Twee rijen zijgalerijen boven elkaar; de bovenste verdeeld in loges. Geen zitplaatsen in de parterre, die in werkelijkheid het ware toneel van het theater vormt.

Achter in de parterre, rechts op de voorgrond, enkele banken die als trappen dienen, met daaronder een trap die naar de hogere plaatsen voert.

Een inderhaast opgetrokken buffet, versierd met kleine luchters, vazen, glazen, schalen met taartjes, koeken en flessen.

De ingang van het theater bevindt zich in het midden van de achtergrond, onder de galerij met loges. Een grote deur, half open, laat de toeschouwers binnen.

Op de panelen van die deur, op verschillende hoeken en boven het buffet, hangen rode aanplakbiljetten met de woorden:

“La Clorise”

Inhoud

Eerste bedrijf	10
Tafereel 1	10
Tafereel 2	14
Tafereel 3	21
Tafereel 4	25
Tafereel 5	38
Tafereel 6	42
Tafereel 7	43
Tweede bedrijf	46
Tafereel 1	47
Tafereel 2	49
Tafereel 3	50
Tafereel 4	53
Tafereel 5	57
Tafereel 6	58
Tafereel 7	63
Tafereel 8	70
Tafereel 9	73
Tafereel 10	77
Tafereel 11	81
Derde bedrijf	82
Tafereel 1	83
Tafereel 2	87
Tafereel 3	91
Tafereel 4	93
Tafereel 5	94
Tafereel 6	96
Tafereel 7	103

Tafereel 8.....	103
Tafereel 9.....	104
Tafereel 10.....	106
Tafereel 11.....	109
Tafereel 12.....	115
Vierde bedrijf.....	117
Tafereel 1.....	118
Tafereel 2.....	120
Tafereel 3.....	122
Tafereel 4.....	126
Tafereel 5.....	131
Tafereel 6.....	135
Tafereel 7.....	139
Tafereel 8.....	143
Tafereel 9.....	146
Tafereel 10.....	148
Vijfde bedrijf.....	154
Tafereel 1.....	155
Tafereel 2.....	157
Tafereel 3.....	160
Tafereel 4.....	162
Tafereel 5.....	163
Tafereel 6.....	169

Eerste bedrijf

Tafereel 1

Het publiek komt geleidelijk binnen. Soldaten, burgers, lakeien, pages, een zakkenroller, de portier enzovoort, gevolgd door de markiezen. Cuigy, Brissaille, het buffetmeisje, de violisten enzovoort.

(Buiten de deur klinkt een luid rumoer van stemmen. Een soldaat komt haastig binnen.)

DE PORTIER (hem achternalopend): Hé daar! Uw geld!

DE SOLDAT: Ik kom gratis binnen.

DE PORTIER: Waarom?

DE SOLDAT: Waarom? Ik behoor tot de Koninklijke Huishoudelijke Cavalerie, bij mijn eer!

DE PORTIER (tegen een tweede soldaat die binnenkomt): En u?

TWEEDE SOLDAT: Ik betaal niets.

DE PORTIER: Hoe dat zo?

TWEEDE SOLDAT: Ik ben musketier.

EERSTE SOLDAT (tegen de tweede): Het stuk begint pas om twee uur. De parterre is nog leeg. Kom, een partijtje floret om de tijd te doden.

(Ze beginnen te schermen met de floretten die ze bij zich hebben.)

EEN LAKEEI (binnentredend): Pst... Flanquin!...

EEN ANDERE (die er al is): Champagne?...

DE EERSTE (hij haalt kaarten en dobbelstenen uit zijn wambuis): Kijk, hier heb ik kaarten en dobbelstenen.

(Hij gaat op de vloer zitten): Laten we spelen.

DE TWEEDE (doet hetzelfde): Goed, ik doe mee, schavuit!

EERSTE LAKEEI (haalt een kaarsstompje uit zijn zak, steekt het aan en zet het op de grond): Ik heb me op kosten van mijn meester van licht voorzien!

EEN WACHTER (tegen een winkelmeisje dat dichterbij komt): Dat was slim, om al te komen voordat de lichten branden!

(Hij slaat een arm om haar middel.)

EEN VAN DE SCHERMERS (krijgt een treffer): Touché!

EEN VAN DE KAARTSPELERS: Klaveren!

DE WACHTER (het meisje achternalopend): Een kus!

HET WINKELMEISJE (worstelt om los te komen): Ze kijken!

DE WACHTER (trekt haar naar een donkere hoek): Geen nood! Niemand ziet ons.

EEN MAN (zit met anderen op de grond, die hun proviand hebben meegebracht): Als je vroeg komt, kun je rustig eten.

EEN BURGER (leidt zijn zoon): Laten we hier gaan zitten, jongen.

EEN KAARTSPELER: Drie azen!

EEN MAN (haalt een fles onder zijn mantel vandaan en gaat eveneens op de grond zitten): Een drinkebroer mag gerust zijn bourgogne drinken (hij drinkt): in het Hôtel de Bourgogne!

DE BURGER (tegen zijn zoon): Wel verdraaid! Je zou denken dat we in een kroeg terechtgekomen zijn!

(Hij wijst met zijn stok naar de dronkaard): Met al die zuipschuiten!

(Een van de schermers stoot hem aan terwijl hij ophoudt): vechtersbazen!

(Hij struikelt midden tussen de kaartspelers): gokkers!

DE WACHTER (nog steeds achter hem, plaagt het winkelmeisje): Kom, één kus!

DE BURGER (trekt zijn zoon haastig mee): Bij alle heiligen! En dit, mijn jongen, is het theater waar ze vroeger Rotrou speelden.

DE JONGEMAN: Ja, en Corneille!

EEN TROEP PAGES (hand in hand, komen dansend de farandole binnen en zingen): Tra' la, la, la, la, la, la, la, la, lere...

DE PORTIER (streng, tegen de pages): Jullie pages, geen streken!

EERSTE PAGE (met een gekwetste waardigheid): Ach, mijnheer! Wat een verdenking!...

(Brisk, zodra de portier zich omdraait, tegen de tweede page): Heb je touw?

DE TWEEDE: Ja, en een vishaak erbij.

EERSTE PAGE: Dan kunnen we pruiken vissen, daarboven in de galerij.

EEN ZAKKENROLLER (verzamelt een paar schurkachtige jongelui om zich heen): Luister, jonge dieven, spitst de oren, dan geef ik jullie de eerste les in zakkenrollen.

TWEEDE PAGE (roept naar anderen in de hoogste galerijen): Hé daarboven! Hebben jullie blaaspijpjes?

DERDE PAGE (van boven): Ja, en erwten erbij!

(Hij blaast en beschiet hen met erwten.)

DE JONGEMAN (tegen zijn vader): Welk stuk geven ze eigenlijk?

DE BURGER: 'Clorise'.

DE JONGEMAN: Van wie is het?

DE BURGER: Van meester Balthazar Baro. Het is een mooi stuk!...

(Hij loopt arm in arm met zijn zoon verder.)

DE ZAKKENROLLER (tegen zijn leerlingen): Let vooral op de kanten kniebanden -- snij ze los!

EEN TOESCHOUWER (tegen een ander, wijst hem een hoek in de galerij): Daar zat ik, op de eerste avond van 'Le Cid'.

DE ZAKKENROLLER (maakt met zijn vingers het gebaar van stelen): Zo voor horloges --

DE BURGER (komt weer terug met zijn zoon): Straks zul je een paar beroemde acteurs zien...

DE ZAKKENROLLER (maakt het gebaar van iemand die iets heimelijk wegtrekt, met kleine rukjes): Zo voor zakdoeken --

DE BURGER: Montfleury...

IEMAND (roept vanuit de bovenste galerij): Lichten aan, beneden!

DE BURGER: ...Bellerose, L'Épy, La Beaupré, Jodelet!

EEN PAGE (in de parterre): Daar komt het buffetmeisje!

HET BUFFETMEISJE (neemt plaats achter het buffet): Sinaasappels, melk, frambozenwater, cederbitter!

(Buiten de deur klinkt een luid rumoer.)

EEN FALSETSTEM: Plaats maken, boerenkinkels!

EEN LAKEEI (verbaasd): De markiezen! -- in de parterre?...

EEN ANDERE LAKEEI: Ach, alleen maar even!

(Een groep jonge markiezen komt binnen.)

EEN MARKIES (ziet dat de zaal nog half leeg is): Wat nu! Moeten we hier binnenvallen als een troep lakenhandelaren! Rustig, zonder de mensen te storen of op hun tenen te trappen! -- Foei! Foei!

(Hij herkent enkele heren die iets eerder zijn binnengekomen): Cuigy! Brissaille!

(Groeten en ombelzingen.)

CUIGY: We houden ons aan ons woord!... Waarachtig, we zijn er nog voordat de kaarsen branden.

DE MARKIES: Inderdaad! Genoeg! Ik ben in een slecht humeur.

EEN ANDERE: Kom, kom, markies! Kijk, ter troost, ze gaan de lichten aansteken!

HET GEHELE PUBLIEK (begroet de binnenkomst van de kaarsenopsteker): Ah!...

(Ze verzamelen zich in groepjes rond de luchters terwijl die worden aangestoken. Sommigen hebben al plaatsgenomen in de galerijen. Lignière, een voornaam ogende losbol met slordig hemd, komt arm in arm binnen met Christian de Neuville. Christian, elegant gekleed maar ietwat achter de mode, lijkt in gedachten verzonken en blijft naar de loges kijken.)

Tafereel 2

Dezelfde personen. Christian, Lignière, vervolgens Ragueneau en Le Bret.

CUIGY: Lignière!

BRISSAILLE (lachend): Nog niet dronken?

LIGNIÈRE (terzijde tegen Christian): Mag ik je voorstellen?

(Christian knikt): Baron de Neuville.

(Buigingen.)

HET PUBLIEK (applaudisseert wanneer de eerste lichter wordt aangestoken en opgetrokken): Ah!

CUIGY (tegen Brissaille, kijkend naar Christian): Dat is een knappe kerel!

EERSTE MARKIES (die het heeft opgevangen): Ach wat!

LIGNIÈRE (stelt hen voor aan Christian): De heren de Cuigy, de Brissaille...

CHRISTIAN (buigend): Aangenaam!...

EERSTE MARKIES (tegen de tweede): Hij ziet er niet slecht uit, maar zijn kleding is beslist niet naar de laatste mode.

LIGNIÈRE (tegen Cuigy): Deze heer komt uit Touraine.

CHRISTIAN: Ja, ik ben nog geen twintig dagen in Parijs; morgen treed ik in dienst bij de Gardes, in de Cadetten.

EERSTE MARKIES (kijkt naar de mensen die de loges binnenkomen): Daar is de vrouw van de eerste president.

HET BUFFETMEISJE: Sinaasappels, melk...

DE VIOLISTEN (stemmen hun instrumenten): La -- la --

CUIGY (tegen Christian, wijzend op de zaal die snel volloopt): Het wordt druk.

CHRISTIAN: Ja, inderdaad.

EERSTE MARKIES: De hele grote wereld!

(Ze herkennen en noemen de verschillende elegant geklede dames die de loges binnenkomen, buigen diep voor hen. De dames beantwoorden het met glimlachjes.)

TWEEDE MARKIES: Mevrouw de Guéménée.

CUIGY: Mevrouw de Bois-Dauphin.

EERSTE MARKIES: Door ons allen aanbeden!

BRISSAILLE: Mevrouw de Chavigny...

TWEEDE MARKIES: Die met onze arme harten speelt!...

LIGNIÈRE: Ha! Monsieur de Corneille is dus terug uit Rouen!

DE JONGEMAN (tegen zijn vader): Is de Académie er ook?

DE BURGER: O ja, ik zie er al enkele. Daar heb je Boudu, Boissat, en Cureau de la Chambre, Porchères, Colomby, Bourzeys, Bourdon, Arbaud... allemaal namen die zullen blijven leven! Het is prachtig!

EERSTE MARKIES: Let op! Daar komen onze précieuses: Barthenoïde, Urimedonte, Cassandace, Félixérie...

TWEEDE MARKIES: Ach! Wat een verfijnde namen hebben ze toch! Ken je ze allemaal, markies?

EERSTE MARKIES: Ja, markies, stuk voor stuk!

LIGNIÈRE (trekt Christian terzijde): Vriend, ik ben alleen meegekomen om jou een plezier te doen. De dame komt niet. Ik ga maar weer terug naar mijn geliefde ondeugd.

CHRISTIAN (overredend): Nee, nee! Jij, die ballades maakt voor hof en stad, kunt me beter dan wie ook vertellen wie de dame is voor wie ik sterf van liefde. Blijf nog even.

DE EERSTE VIOLIST (slaat met zijn strijkstok op de lessenaar): Heren violisten!

(Hij heft zijn strijkstok.)

HET BUFFETMEISJE: Makronen, citroenlimonade...

(De violen beginnen te spelen.)

CHRISTIAN: Ach! Ik vrees dat ze koket is, en overgevoelig en kieskeurig! Ik, die zo weinig gevat ben, hoe durf ik haar aan te spreken -- hoe moet ik haar toespreken? Die taal die men tegenwoordig spreekt -- en schrijft -- brengt me in de war; ik ben maar een eenvoudige soldaat, en bovendien verlegen. Ze heeft altijd haar plaats daar, rechts -- de lege loge, zie je wel!

LIGNIÈRE (doet alsof hij wil gaan): Ik moet gaan.

CHRISTIAN (houdt hem tegen): Nee, blijf.

LIGNIÈRE: Ik kan niet. D'Assoucy wacht op me in de herberg, en hier sterft men van de dorst.

HET BUFFETMEISJE (loopt met een blad langs hem): Sinaasappeldrank?

LIGNIÈRE: Bah!

HET BUFFETMEISJE: Melk?

LIGNIÈRE: Pff!

HET BUFFETMEISJE: Rivesalte?

LIGNIÈRE: Wacht.

(Tegen Christian): Ik blijf nog even. -- Laat me die rivesalte eens proeven.

(Hij gaat bij het buffet zitten; het meisje schenkt hem in.)

UITROEPEN (uit het hele publiek, bij de binnenkomst van een kleine, mollige man die vrolijk opgewonden is): Ah! Ragueneau!

LIGNIÈRE (tegen Christian): Dat is de beroemde herbergier Ragueneau.

RAGUENEAU (gekleed in zijn zondagse kleren van banketbakker, loopt snel naar Lignière): Mijnheer, hebt u Monsieur de Cyrano gezien?

LIGNIÈRE (stelt hem voor aan Christian): De banketbakker van de toneelspelers en de dichters!

RAGUENEAU (overweldigd): U doet me te veel eer...

LIGNIÈRE: Ach, zwijg toch, Maecenas die je bent!

RAGUENEAU: Het is waar, die heren maken gebruik van mij...

LIGNIÈRE: Op krediet! Hij is zelf een dichter met een aardig talent...

RAGUENEAU: Zo zeggen ze.

LIGNIÈRE: -- Dol op poëzie!

RAGUENEAU: Het is waar dat ik voor een klein ode...

LIGNIÈRE: Een taartje geeft...

RAGUENEAU: O! -- een taartje!

LIGNIÈRE: Brave kerel! Hij wil zich nog verontschuldigen ook! -- En voor een triolet, heb je toen niet in ruil gegeven...

RAGUENEAU: Een paar broodjes!

LIGNIÈRE (streng): Melkbroodjes! En wat het theater betreft, waar je zo van houdt?

RAGUENEAU: O! Tot waanzin!

LIGNIÈRE: Hoe betaal je je plaatsen eigenlijk, hè? -- met gebak. Vertel eens in mijn oor, wat heeft jouw plaats vanavond je gekost?

RAGUENEAU: Vier roomtaartjes en vijftien soezen.

(Hij kijkt om zich heen): Monsieur de Cyrano is er niet? Dat is vreemd.

LIGNIÈRE: Waarom?

RAGUENEAU: Montfleury speelt!

LIGNIÈRE: Ja, het is waar dat die oude wijnzak vanavond de rol van Phédon speelt; maar wat kan dat Cyrano schelen?

RAGUENEAU: Hoe? Weet u dat niet? Hij koestert een gloeiende haat tegen Montfleury, en daarom -- heeft hij hem streng verboden om zich een hele maand op het toneel te vertonen.

LIGNIÈRE (drinkt zijn vierde glas): En?

RAGUENEAU: Montfleury speelt toch!

CUIGY: Hij kan het niet verhinderen.

RAGUENEAU: O! o! Daar ben ik voor gekomen!

EERSTE MARKIES: Wie is die Cyrano eigenlijk?

CUIGY: Een kerel die alle kunstjes van het schermen door en door kent.

TWEEDE MARKIES: Is hij van adel?

CUIGY: Ja, adellijk genoeg. Hij is cadet bij de Gardes.

(Wijst naar een heer die door de zaal loopt alsof hij iemand zoekt): Maar daar loopt zijn vriend Le Bret, die kan het u het beste vertellen.

(Hij roept hem): Le Bret!

(Le Bret komt naar hen toe): Zoek je De Bergerac?

LE BRET: Ja, ik maak me ongerust...

CUIGY: Is het niet waar dat hij de vreemdste man is die er bestaat?

LE BRET (teder): Ja, hij is het kostelijkste wezen op aarde!

RAGUENEAU: Dichter!

CUIGY: Soldaat!

BRISSAILLE: Filosoof!

LE BRET: Muzikant!

LIGNIÈRE: En met een uiterlijk dat je niet licht vergeet!

RAGUENEAU: Wel, zelfs onze strenge schilder Philippe de Champaigne zou moeite hebben hem te portretteren! Ik denk dat alleen Jacques Callot, nu dood en begraven, hem beter zou hebben getroffen, en van hem de dolste vechtersbaas van al zijn gemaskerde bende had gemaakt -- met zijn hoed met drie pluimen en zijn wambuis met zes punten -- het zwaard dat onder zijn mantel uitsteekt als een brutale haan! Hij is trotser dan alle woeste Artabans bij wie Gascogne ooit de vruchtbare Alma Mater is geweest en altijd zal blijven! Boven zijn plooi kraag draagt hij een neus! -- ach, goede heren, wat een neus! Als je hem ziet, zou je uitroepen: 'Nee! Dat is te veel! Hij maakt een grap met ons!' Dan lach je en zeg je: 'Straks zet hij hem wel af.' Maar nee! -- Monsieur de Bergerac houdt hem altijd op.

LE BRET (gooit het hoofd in de nek): Hij houdt hem op -- en splijt iedereen die er iets over durft te zeggen doormidden!